

بررسی وضعیت اشتغال در بخش های مختلف اقتصادی استان کرمان

(کارشناسان اقتصاد معاونت اقتصادی سازمان امور اقتصادی و دارایی استان کرمان)

مقدمه

اشتغال و دستیابی افراد به شغل موردنظر از اساسی ترین نیازهای یک فرد محسوب می شود و بیکاری به عنوان یک پدیده مخرب اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مطرح بوده و رفع آن همواره از مهمترین دغدغه های برنامه ریزان بوده است. بیکاری از پیچیده ترین معضلاتی است که جوامع و کشورها کم و بیش با آن دست به گریبان هستند. همه کشورها اعم از توسعه یافته و توسعه نیافته به نحوی که با این مشکل روبه رو هستند متأسفانه این معضل مهمترین جایگاه فقر و محرومیت است و وجود آن در یک جامعه بیانگر آن است که در آن جامعه از منابع و امکانات طبیعی و نیروی انسانی و عوامل تولید به نحو مطلوب استفاده نشده است. ایجاد فرصت های کافی برای اشتغال کار ساده ای نیست و در حقیقت یکی از مهمترین و مشکل ترین کارهاست.

استان کرمان دارای مزایای طبیعی و نسبی فراوانی است و به علت دارا بودن استعداد های اقتصادی در کلیه بخش های اقتصادی جایگاه مهمی در اقتصاد کشور دارد. این استان دارای آب و هوای متنوع، ذخایر و معادن زیرزمینی غنی و نیروی کار فراوان است.

در این استان مهمترین اقلام صادراتی کشور مانند پسته، فرش، خرما، مس و سنگ های ساختمانی تولید می شود و همچنین وجود قطب های مستعد کشاورزی مانند جیرفت، کهنوج، بم و رفسنجان و قرار گرفتن در محورهای اصلی حمل و نقل جاده ای و ریلی و نزدیکی به بنادر جنوبی از ویژگی های دیگر این استان است که می توان با سرمایه گذاری و برنامه ریزی دقیق فرصت های شغلی جدیدی را در آن ایجاد کرد. البته این نکته نیز باید مورد توجه قرار گیرد که در کنار قابلیت های مهم استان محدودیت های طبیعی نظیر محاصره استان به وسیله کویر، کمی نزولات جوی و نبود پوشش گیاهی نیز وجود دارد بنابراین لزوم استفاده از یک برنامه دقیق و جامع برای بهره گیری از منابع و ایجاد اشتغال اجتناب ناپذیر است.

جمعیت استان کرمان نیز مانند سایر استان ها دارای دو ویژگی جوانی و بالا بودن ضریب شهرنشینی است که تحت تأثیر زاد و ولد بالا و مهاجرت های روستاییان به شهرهاست. بنابراین نیاز به ایجاد فرصت های شغلی مناسب در استان احساس می شود.

در این گزارش سعی شده که مشکلات اساسی در زمینه اشتغال زایی در استان مورد بررسی قرار گرفته و همچنین امکانات موجود در هر یک از بخش های مهم اقتصادی استان بیان شود و در نهایت ارائه راهکارهای مناسب برای مقابله با مشکلات مذکور مطرح شده است.

عرضه و تقاضای نیروی کار

عرضه نیروی کار، افراد مایل و یا قادر به انجام کار را می گویند که به طور معمول، یا موفق به پیدا کردن کار می شوند و یا نمی شوند (افراد متقاضی کار). برخی از عوامل اساسی مؤثر بر عرضه نیروی کار شامل این موارد است:

۱. میزان رشد جمعیت: هر چه بیشتر باشد زمینه افزایش رشد عرضه نیروی کار و ورود تعداد افراد متقاضی کار به بازار کار است.

۲. افزایش فارغ التحصیلان: ورود افراد در حال تحصیل به بازار کار که متقاضی کار باشند. (به طور کلی آموزش در بازار کار دارای آثار دو سویه است. در مقطعی به واسطه افزایش پوشش تحصیلی موجب کاهش عرضه نیروی کار و با ورود افراد در حال تحصیل به بازار موجب افزایش عرضه نیروی کار می شود.)

با توجه به افزایش میزان بیکاری در چند ساله اخیر عده ای معتقدند که برای کاهش بیکاری باید در دانشگاه ها را ببندیم و مانع توسعه آن ها شویم، از طرفی عده دیگر معتقدند دانشگاه باید بدون توجه به میزان بیکاری دانشجوی تربیت کند که هر دو این نظریه نادرست است چرا که اشتغال و آموزش عالی لازم و ملزوم یکدیگر هستند

جدول ۱. گزارش تعداد، سرمایه گذاری و اشتغال مجوزهای صادره

گروه	گروه صنعت	تعداد	سرمایه	اشتغال
ISIC3		(قره)	(میلیون ریال)	(نفر)
۱۵	محصولات غذایی و آشامیدنی‌ها	۲۵۳	۵۵۰۱۵۷۰۰	۷۴۶۱
۱۷	ساخت منسوجات		۲۳۲۵۱۸۰۲	۱۶۸۰
۱۸	پوشاک و عمل آوردن پوست	۱۸	۱۰۶۷۹۰۵۳	۳۰۸
۱۹	دباغی چرم	۲	۱۰۰۰	۱۱
۲۰	چوب و محصولات چوبی	۲۰	۳۵۲۹۰۰	۲۳۸
۲۱	ساخت کاغذ و محصولات کاغذی	۲۴	۲۷۰۲۷۰۰	۶۵۸
۲۲	انتشار و چاپ و تکثیر	۱	۴۶۱۰۰۰	۱۲
۲۳	کک و فرآورده‌های حاصل	۹	۲۸۸۹۲۰۰	۲۲۶
۲۴	ساخت مواد و محصولات شیمیایی	۵۵	۸۲۳۸۹۰۰	۱۲۳۹
۲۵	محصولات از لاستیک	۵۳	۲۷۹۳۲۸۰۰	۳۰۳۴
۲۶	سایر محصولات کانی غیرفلزی	۲۰۰	۱۸۵۲۶۳۸۰	۵۳۲۲
۲۷	ساخت فلزات اساسی	۱۷	۸۳۱۰۶۱۰	۱۸۶۶
۲۸	محصولات فلزی فابریکی	۳۵	۳۲۰۱۸۳۰۰	۸۰۸
۲۹	ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات	۷۱	۶۳۸۳۶۱۲	۱۳۷۷
۳۰	ماشین‌آلات دفتری و حسابداری	۲	۱۷۸۹۰۰	۶۰
۳۱	ماشین‌آلات و دستگاه‌های برقی	۲۶	۱۸۸۸۸۲۰۰	۱۳۲۱
۳۲	راه‌پو و تلویزیون و وسایل ارتباطی	۸	۲۳۸۵۷۰۰	۲۶۹
۳۳	ابزار پزشکی اپتیکی - ساعت	۸	۵۹۲۹۹۳۲	۱۱۰
۳۴	وسایل نقلیه موتوری	۶	۶۵۹۵۹۰۰	۲۰۱
۳۵	سایر تجهیزات حمل و نقل	۵	۲۶۸۳۰۰	۱۲۲
۳۶	مبلمان سایر مصنوعات	۷	۱۱۰۵۷۰۰	۲۱۰
۳۷	بازیافت	۱	۷۴۰۶۰۰	۳۰
	جمع	۸۵۱	۲۲۳۳۵۰۰۹۱	۲۶۷۸۵

و نگاه بدون برنامه و محدودکننده به توسعه آموزش عالی هر دو مردود است.

۳. بهبود معقول رشد اقتصادی و اشتغال‌زایی.

۴. افزایش شکاف میان عرضه و تقاضای کار بیشتر متاثر از رشد بالای جمعیت

از دهه‌های قبل.

در مورد اشتغال‌زایی استان در سال‌های ۸۱-۱۳۷۵ لازم به ذکر است که طی سال‌های ۷۸-۱۳۷۵ رشد اشتغال در استان و کشور به دنبال کاهش قیمت نفت و رکود نسبی اقتصادی کاهش یافت ولی در سال‌های اخیر (۸۱-۱۳۷۹) رشد قابل قبولی داشته است.

طی سال‌های ۸۱-۱۳۷۸ حدود ۶۵/۸ میلیارد ریال تسهیلات تکلیفی برای سرمایه‌گذاری و ایجاد اشتغال به استان اختصاص داده شده که حدود ۱۸۵۳۱ فرصت شغلی جدید را می‌تواند به دنبال داشته باشد.

این مسأله بیانگر این مطلب است که به رغم افزایش عرضه نیروی کار در سال‌های ۸۱-۱۳۷۵، به طور متوسط میزان ایجاد اشتغال در استان در طی این دوره در مقایسه با دهه‌های گذشته افزایش چشم‌گیری داشته است.

ب) تقاضای نیروی کار:

تقاضای نیروی کار بیانگر میزان مشاغل موجود و همچنین میزان اشتغال سالانه‌ای است که به واسطه مشاغل جدید در هر سال به وجود می‌آیند.

۱۱ درصد از جمعیت ۱۸ میلیونی شاغل کشور در بخش دولتی و خصوصی دارای تحصیلات دانشگاهی هستند که این رقم در کشورهای توسعه یافته بین ۲۵ تا ۴۰ درصد است. برای کاهش میزان بیکاری می‌بایست به دنبال بالا بودن استاندارد مشاغل و هم به دنبال ایجاد مشاغل جدید باشیم.

۳. تغییر نگرش جامعه نسبت به کار زنان در بیرون از منزل: با توجه به افزایش سطح سواد و شمار زنان تحصیلکرده زمینه ورود این افراد به بازار کار به میزان بیشتری فراهم می‌شود.

یکی از عوامل این افزایش را می‌توان میزان رشد بالای جمعیت در دهه ۶۵-۱۳۵۵ دانست. به عبارتی افراد به دنیا آمده در فاصله این سال‌ها تا سال‌های ۱۳۷۵ بیشتر در مراکز دانشگاهی و سایر مراکز آموزشی مشغول تحصیل بوده‌اند و کمتر به جمع متقاضیان کار پیوسته‌اند. این پدیده منجر به کاهش میزان فعالیت بسیاری طی دهه ۶۵-۱۳۵۵ در استان شده است. از سوی دیگر همین تعداد افراد تحصیل کرده و فارغ‌التحصیل مراکز عالی، باعث افزایش عرضه نیروی کار طی سال‌های ۱۳۷۵ به بعد شده است. مشخصه اساسی دهه ۸۱-۱۳۷۵ را می‌توان این چنین خلاصه کرد:

۱. تلاوم معقول رشد جمعیت که از دهه ۷۵-۱۳۶۵ شروع شده بود.

۲. شروع دوره بازگشت آثار رشد بالای جمعیت در دهه ۶۵-۱۳۵۵ به بازار کار.

برخی از عوامل اساسی مؤثر بر تقاضای نیروی کار مواردی را در بر می گیرد:

۱. افزایش تقاضای نیروی کار نیازمند راه انداز جریان عمومی اقتصاد کشور است.

۲. راه صحیح ایجاد اشتغال زمانی درست پیموده می شود که اشتغال ایجاد شده و در نظر گرفته شده در نهایت پاسخ گوی یکی از نیازهای اساسی جامعه باشد.
۳. هر گونه نگرش به مسأله اشتغال، از قبیل نگرش های کوتاه مدت و بدون در نظر گرفتن فرایند کامل شکل گیری یک فعالیت که منجر به ایجاد اشتغال می شود، نمی تواند پاسخگویی حل مشکل اشتغال باشد.

در این فصل سعی کرده ایم میزان اشتغال زایی بخش های مختلف اقتصادی (بخش کشاورزی، بخش صنعت و معدن، بخش خدمات و...) را مورد بررسی قرار دهیم. همچنین سعی شده است استعدادهای و توانایی های هر بخش را در ایجاد اشتغال بیان کرده، موانع و مشکلات فراروی هر بخش و راهکارهای مناسب برای رویارویی با این مشکلات را مورد بررسی قرار دهیم.

الف) بخش کشاورزی:

استان کرمان دومین استان پهناور کشور بعد از استان خراسان بوده که حدود ۱۱ درصد سطح کشور را به خود اختصاص داده است به طوری که نزدیک به ۲۰۰ هزار هکتار تحت کشت انواع زارعت ها و ۳۵۰ هزار هکتار آن به باغ های مختلف به ویژه پسته، نخل و مرکبات اختصاص یافته است که از نظر سطح زیر کشت باغی این استان مقام اول را داراست و بیش از ۲۵ درصد کل باغات کشور را به خود اختصاص داده است. با توجه به پهناوری استان کرمان عوامل محدود کننده و بازدارنده فعالیت ها و توسعه در امر کشاورزی را می توان کمی نزولات آسمانی و کمبود منابع آب زیرزمینی و خشکی باره ای از نقاط، میزان بالای تبخیر از سطح خاک، فرسایش شدید باد، کمبود مراتع و شوری خاک، همچنین نداشتن مهارت و تخصص کشاورزان نام برد.

بخش کشاورزی در زمینه های مختلفی از جمله خدمات جنبی کشاورزی، خدمات فنی، امور دام، شیلات و آبزیان، جنگل و مرتع عشایری، دامپزشکی و آبخیزداری می تواند ایجاد اشتغال کند.

از جمله موانع پیش روی بخش کشاورزی وجود مشکلات اجتماعی ناشی از نبود اعتماد و روحیه تعاون و همکاری در بین توده های بهره بردار و همچنین مشکلات سرمایه ای و نقدینگی و ضعیف بنیه مالی اعضا در تأمین سرمایه راه اندازی است و تنها راه حل رفع چنین مشکلاتی ایجاد سازمان های تولید در مقیاس های مناسب و متناسب ساختاری، امنیتی، زیستی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی با رعایت اصل خواستگاه های فکری و روانی کشاورزان ذی ربط است.

ب) بخش صنعت و معدن:

ذخایر معدنی شناخته شده استان کرمان حدود ۴/۵ میلیارد تن برآورد شده است که در این بخش رتبه اول را در کشور داراست. این ذخایر شامل مس سرچشمه، آهن، ذغال سنگ، کرومیت و سنگ های تزئینی (سنگ نمای ساختمان) است که از جمله قابلیت های بسیار مهم در بخش صنعت و معدن است که می توان با برنامه ریزی کوتاه مدت و دراز مدت در احداث صنایع، ارزش افزوده بالایی را کسب کرده و باعث خودکفایی صنایع معدنی و توسعه صادرات و ایجاد اشتغال شود.

مشکلات و تنگناهای موجود در بخش صنعت و معدن:

بخش صنعت و معدن با مشکلات عدیده ای روبروست مانند:

۱. نبود سرمایه گذاری: با توجه به این که محصولات کشاورزی استان کرمان منبع تأمین درآمد نسبتاً خوبی برای استان محسوب می شوند، با وجود این سرمایه ای که جذب بخش صنعت می شود بسیار کم و تقریباً ناچیز است. شاید مهمترین دلیل تمایل نداشتن سرمایه گذاران به سرمایه گذاری نبود امنیت سرمایه گذاری و همچنین وجود فعالیت های غیرصنعتی و اغلب واسطه گری در شرایط بالاتر میزان بازدهی است که در عمل وجود هر نوع فعالیت تولیدی در مقام مقایسه با فعالیت های غیرتولیدی (واسطه گری و تجاری) که با نرخ بازدهی بالا و قدرت گریز از موانع

قانونی و مقرراتی حاکم از مشخصه های آن هاست مقرون به صرفه نیست. نبود وجود امنیت مالی و حتی جانی برای سرمایه داران در بعضی مناطقی که هنوز از اشراک و قاچاقچیان پاک سازی نشده است، امنیت سرمایه گذاری در کرمان را به خطر انداخته است. مشکلات امنیتی ذکر شده یکی از دلایل مهمی است که نه تنها باعث استقبال نکردن سرمایه گذاران خارجی نسبت به سرمایه گذاری در استان می شود بلکه سرمایه گذاران داخل استان را نیز به خروج از استان ترغیب می کند.

۲. ثبات نداشتن قوانین: قوانینی نظیر قوانین مالیاتی، قوانین مربوط به نظام پولی و ارزی کشور، میزان و انواع تسهیلات بانکی و مقدار سود بانکی تسهیلات داده شده و غیره از جمله قوانینی هستند که عمر کوتاهی دارند و به هیچ عنوان نمی توان در برنامه های بلند مدت آن ها را به کار برد.

۳. قوانین بازدارنده سایر نهادها: یکی از مشکلات صنعت و سرمایه گذاری در صنعت وجود مراجع زیاد تصمیم گیری و دخالت کننده در فعالیت های صنعتی است. نهادهایی همچون محیط زیست، تأمین اجتماعی، بهداشت اداره کار و غیره.

بدیهی است که حفظ محیط زیست و اهمیت آن بر کسی پوشیده نیست همچنین باید قوانین سختگیرانه ای در مورد تولید مواد غذایی که سلامت جامعه در گرو آن است باید وجود داشته باشد و حق و حقوق کارگران نیز رعایت شود. اما قوانین مربوط به بیمه بیکاری، بیمه کارگران، قانون کار، قوانین محیط زیست باید به گونه ای اصلاح شود که با قابلیت های موجود در جامعه همخوانی داشته و ضمن حفظ و تأمین اهداف مذکور برای رشد و توسعه صنعتی استان نیز کمترین اصطکاک ایجاد نکند. همچنین در شرایط کنونی می توان هم ردیف با مجازات هایی که برای تخلفی از قوانین مربوط نصب صنعتگر می شود ساز و کاری تشویقی نیز برای کمک به رعایت قوانین محیط زیست یا بیمه بیکاری و غیره طراحی شود تا انگیزه لازم سرمایه گذاری در بخش خصوصی را تقویت کند.

۴. نبود حمایت مالی از صنعتگر: مقدار اعتبارات و تسهیلاتی که توسط وزارت صنایع برای بخش صنعت در نظر گرفته جوابگوی بخش ناچیزی از نیازهای این بخش است و بیشتر این تسهیلات نیز با نرخ بالایی پرداختی ارائه می شود.

۵. نداشتن قدرت رقابت صنعت با تجارت: با احتساب مقدار سرمایه ای که باید در صنعت به کار گرفته شود، مدت زمان رسیدن به سوددهی و مقایسه آن با تجارت و دلالی در می یابیم که جاذبه سرمایه گذاری صنعت در مقایسه با سایر فعالیت ها بسیار کمتر و در اغلب موارد تأمین کننده خواسته سرمایه گذار نیست.

۶. نبود تبلیغات و آموزش در زمینه صنعت: بسیاری از سرمایه داران اطلاعات کافی از مراحل و چگونگی سرمایه گذاری در بخش صنعت ندارند و عده زیادی از علاقمندان به صنعت که دارای سرمایه کافی هستند نمی دانند در کدام موضوع صنعتی وارد شوند تا ریسک کمتری داشته باشد. این مورد به ویژه برای استان کرمان که دارای سرمایه داران زیادی با سرمایه های هنگفت، مطرح است به عنوان مثال با یک تبلیغ تلویزیونی که شرکت شهرک های صنعتی استان صورت داد مشتریان این شرکت ۱۰۰ درصد افزایش یافت در حالی که شرایط نسبت به قبل هیچ گونه تغییری نکرده بود.

پیشنهادها و راهکارها برای رفع موانع موجود بر سر راه صنعت:

۱. ایجاد بستر مناسب برای تأمین امنیت سرمایه گذاری؛
۲. متغیر نبودن قوانین و مقررات مربوطه؛
۳. کم کردن نظارت های غیر ضروری دستگاه ها و نهادهای بازدارنده نسبت به صنعت؛
۴. وجود قوانین تشویقی برای طرح هایی که زودتر از موعد مقرر به بهره برداری برسند؛
۵. انجام تبلیغات مناسب و کافی برای تشویق سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری در بخش صنعت؛
۶. اخراج کارگران خارجی از صنایع و ایجاد قوانین سخت گیرانه تری نسبت به واحدهایی که از کارگران خارجی استفاده می کنند.

البته دولت برای تشویق سرمایه‌گذاران به سرمایه‌گذاری در مناطق محروم تدابیر خاصی اتخاذ کرده است مانند معافیت‌های ۸۰ درصدی و به مدت چهار سال که این معافیت در مناطق کمتر توسعه یافته به ۱۰۰ درصد و به مدت ۱۰ سال افزایش یافته است.

طبق آماری که کارشناسان آمار سازمان صنایع و معادن استان کرمان اعلام کرده است، کل اشتغال‌زایی بخش صنعت مربوط به واحدهای فعال از ابتدا تا تاریخ ۸۲/۶/۳۰ تعداد ۲۶۷۸۵ نفر بوده است که در گروه‌های مختلف صنعت مشغول به کار هستند.

همچنین بخش معدن در استان کرمان دارای قابلیت‌ها و پتانسیل‌های فراوانی است که می‌تواند برای اشتغال‌زایی نقش به‌سزایی داشته باشد. استان کرمان دارای موقعیت مکانی مناسب و قرارگیری بر سر راه ترانزیت کالا و نزدیکی به بندرعباس و بندر چابهار است، همچنین در استان کرمان شرکت‌های بزرگ سرمایه‌گذاری نظیر توسعه استان، مس سرچشمه و صنعت زغال با امکانات زیربنایی مناسب نظیر جاده‌های مواصلاتی، راه آهن و فرودگاه‌های فعال وجود دارد. از طرفی تجهیز مناطق ویژه اقتصادی سیرجان و ارگ جدید امکان جذب سرمایه‌گذاری خارجی را در این استان فراهم کرده است.

به رغم وجود پتانسیل‌ها و قابلیت‌های بخش معدن در استان کرمان به دلیل برخی مشکلات و تنگناها استفاده لازم و مطلوب از آن‌ها با مشکل مواجه شده است. از این رو افزایش توان اشتغال‌زایی بخش معدن استان و استفاده از ظرفیت‌های موجود در گرو توجه اساسی به حل مشکلات و تنگناهایی است که در ادامه ذکر می‌شود:

۱. وجود ریسک بالا در سرمایه‌گذاری و بالا بودن هزینه سرمایه‌گذاری و همچنین نبود فرهنگ بالای کار در مورد معرفی در استان باعث شده که سرمایه‌گذاران استقبالی برای سرمایه‌گذاری نکنند.

۲. کمبود صنایع واسطه‌ای بخش معدن که باعث صدور مواد خام معرفی شده است.

۳. ارتباط بسیار ضعیف صنعت و معدن و دانشگاه و توجه نداشتن به تحقیقات و آموزش در بخش معدن و صنایع وابسته.

۴. فرسودگی ماشین آلات موجود در معدن و استخراج سنتی از معدن و پایین بودن مقیاس تولید برای حل مشکلات و تنگناهای موجود در بخش معدن استان مواردی پیشنهاد می‌شود:

۱. شناسایی قابلیت‌های صادراتی استان در خارج از کشور از طریق برپایی نمایشگاه‌های مناسب و همچنین بازاریابی صحیح و اصولی؛

۲. جلوگیری از صدور مواد معدنی خام برای آن دسته از مواد معدنی که امکان انجام عملیات فرآوری و تولید محصولات با ارزش افزوده بالاتر وجود دارد.

۳. توجه جدی به صنایع فرآوری (مس، سیلیس، زغال سنگ، فرو آلیاژها، سنگ‌های تزئینی و...) و همچنین راه‌اندازی معدن کشف شده.

بورسی وضع اشتغال و فرصت‌های شغلی در بخش معدن استان کرمان:

با توجه به برآوردهای انجام شده به ازای هر نفر فرصت شغلی به طور غیرمستقیم در سایر بخش‌ها و فعالیت‌های وابسته به وجود خواهد آمد.

وجود برخی مزایای اساسی در بخش معدن استان موجب شده که به رغم وجود سرانه سرمایه‌گذاری نسبتاً بالا برای ایجاد فرصت‌های شغلی بتوان نقش مؤثری را برای ایجاد اشتغال مولد و پایدار برای این بخش در نظر گرفت.

از جمله مزیت‌های این بخش در مقایسه با سایر فعالیت‌های اقتصادی استان می‌توان به این موارد اشاره کرد:

۱. فراهم کردن مواد اولیه بسیاری از صنایع کشور و جلوگیری از خروج ارز و رونق دادن به دیگر صنایع کشور؛

۲. امکان استحصال فلزات قیمتی و جلوگیری از صدور آن‌ها به صورت خام و غیرفرآوری شده؛

۳. ارزش افزوده بسیار بالا در مواد معدنی فرآوری شده؛

۴. درآمدهای ریالی که معادن برای دولت کسب می‌کنند؛

مزایای مذکور، تلاش دولت را برای رفع مشکلات و تنگناهای موجود بر سر راه صنعت و معدن و تسهیل در امر اشتغال‌زایی این بخش را می‌طلبد.

ج) بخش خدمات:

با نگاهی به بخش‌های مختلف اقتصاد کشور در می‌یابیم که بخش خدمات از اهمیت بالایی در اقتصاد همه کشورها برخوردار است. اکنون در بسیاری از کشورها سهم بخش خدمات که شامل (بازرگانی، مالی، گردشگری، آموزشی، پزشکی، تحقیقات، ورزش) در تولید ناخالص داخلی از رقم ۷۰ درصد نیز فراتر رفته است. بنابراین در ایران ناچاریم دیدگاه خود را در مورد تولید تغییر دهیم و آن را به تولید صنعتی و کشاورزی محدود نکنیم. بنابراین لازم است که توجه خاص به بخش خدمات آن هم در مفهوم گسترده به عمل آید. در حال حاضر این بخش نیاز جدی به آزادسازی و مقررات زدایی دارد و دیدگاه فعلی نسبت به بخش خدمات باید دچار تغییر اساسی شود.

در زمینه اشتغال بخش خدمات استان براساس شش زیر بخش اصلی و ۱۸ زیر بخش فرعی تقسیم می‌شود که شامل این موارد است:

۱. بخش بازرگانی داخلی؛

۲. بخش بازرگانی خارجی؛

۳. حمل و نقل و ارتباطات؛

۴. خدمات مالی و تجاری؛

۵. خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی؛

۶. گردشگری.

استان کرمان به عنوان یکی از قطب‌های مهم گردشگری کشور، علاوه بر جاذبه‌های متعدد طبیعی مانند مناظر زیبا و بی‌نظیر، مناطق حفاظت شده تفرجگاه‌های بیلاقی، دارای آب‌وهوا و آثار مهم و با ارزش تاریخی، مذهبی بی شماری بوده که هر یک می‌توانند موجب جذب شمار زیادی از گردشگران داخلی و خارجی شوند. در استان کرمان ۹۳ اثر تاریخی به ثبت رسیده وجود دارد که ۱۰ اثر آن دارای ارزش بین‌المللی است در صورت برنامه‌ریزی می‌تواند برای رشد وضع اقتصادی استان نقش به‌سزایی داشته باشد.

نظر به این که در صنعت گردشگری ایجاد امکانات رفاهی، تاسیسات اقامتی، تبلیغ اطلاع‌رسانی در زمینه امکانات و جاذبه‌های استان حائز اهمیت است به همین

لحاظ صنعت گردشگری می تواند یکی از محوری ترین و اساسی ترین صنایع تجهیز منابع مالی و حل معضل بیکاری کشور باشد. اگر دولت در صدر رفع معضل بیکاری است شاید بهترین و سهل ترین راه حل آن، توسعه صنعت گردشگری است که متأسفانه به رغم جاذبه های متعدد گردشگری در کشور از آن غافل مانده ایم و نه بخش خصوصی حرفه ای را در این زمینه آموزش داده ایم و نه مشکلات مربوط به این بخش را حل کرده ایم.

نیود سرمایه گذاری خارجی در صنعت گردشگری ایران را باید در عوامل فرهنگی اجتماعی نیز جستجو کرد. با آن که جاذبه گردشگری در ایران بسیار فراوان و درآمذناست اما شرکت های داخلی در بخش جذب سرمایه های خارجی با فعالیت نمی کنند. مشکلات موجود در بخش گردشگری استان شامل مواردی است: نبود هماهنگی لازم بین سازمان ها و مؤسسه هایی که متصدی امور مربوط به گردشگری استان است؛

کمبود امکانات پذیرایی و اقامتی و همچنین کمبود فضاهای تفریحی و فضای

سبز؛

نیود سرمایه گذاری کلان بخش خصوصی در استان؛

برای رفع این مشکلات باید نیروهای متخصص و تحصیل کرده بخش گردشگری را افزایش دهیم، همچنین از طریق تشویق و ترغیب بخش خصوصی سرمایه گذاری در زمینه گردشگری را در استان زیاد کنیم.

نقش تعاونی ها در ایجاد اشتغال

یکی از مشکلات کشور های در حال توسعه این است که سطح اشتغال بسیار پایین است. علاوه بر آن یازدهی کار به علت پایین بودن سطح دانش و کمبود سرمایه گذاری محدود است. مساله بیکاری در این کشورها تنها به مناطق شهری محدود نمی شود، بلکه به میزان قابل توجهی به روستاها نیز گسترش می یابد.

علت این امر جمعیت نسبتاً زیاد این کشورهاست که بخش های مختلف اقتصادی قادر به جذب آن ها نیستند. به رغم تلاش های زیاد دولت ها برای کاهش میزان بیکاری از طریق اجرای برنامه های توسعه و عمران اقتصادی، فاصله موجود بین جمعیت و تعداد فرصت های شغلی به دلیل رشد بی رویه جمعیت به طور مرتب رو به افزایش است. به همین علت دولت ها در پی آن هستند تا از طریق تشکیل و توسعه شرکت های تعاونی از امکانات بالقوه روستاها برای ایجاد اشتغال بیشتر و افزایش تولید استفاده کنند و با کمک مردم که در شرکت های تعاونی شرکت دارند و به طور مستقیم در تصمیم گیری و نیز منافع حاصله مشارکت دارند، روستاها را از عقب ماندگی رهایی بخشند.

برای ایجاد تحرک و به کار گرفتن نیروی انسانی لازم است به شرکت های تعاونی تولید کارگری اهمیتی خاص داده شود. همچنین ضرورت دارد برای کسانی که در بخش کشاورزی فعالیت دارند ولی به طور فصلی بیکار یا کم کار می شوند از طریق ایجاد تحرک و رونق در صنایع دستی روستایی و به کمک شرکت های تعاونی کار اضافی ایجاد شود. این امر از یک سو تولید ملی را افزایش می دهد و از سوی دیگر از میزان بیکاری می کاهد و مهمتر از آن موجب می شود به موازات اشتغال به امر کشاورزی، به منبع درآمد دیگری دست یابند و با ایجاد امکانات جدید اشتغال در روستاها از افزایش مهاجرت کشاورزان به شهرها جلوگیری به عمل آید.

کمبود نقدینگی شرکت های تعاونی سبب ناتوانی آن ها در تأمین منابع مالی مورد نیاز فعالیت های این بخش شده است که در حمایت مناسب دولت بخش تعاون می تواند نقش خود را در توسعه اقتصاد کشور افزایش دهد.

در استان کرمان یک چهارم جمعیت عضو ۵۳۵۷ شرکت تعاونی هستند تعاونی های استان با داشتن ۵۸۴/۷ عضو نقش مهمی در اشتغال زایی ایفا کرده اند. با راه اندازی ۱۳۱ تعاونی در ۱۳۸۱ میزان اشتغال زایی این تعاونی ها ۲/۰۱۴ نفر بوده است. با توجه به این که فعالیت تعاونی ها در توسعه کشاورزی مهم است، بنابراین کشاورزی استان به ویژه در مناطق جیرفت، کهنوج و بم می تواند با تشکیل تعاونی زمینه جذب تسهیلات بانکی را در این بخش فراهم کنند.

یکی از مهمترین مشکلات اداره کل تعاون را می توان متناسب نبودن

تسهیلات بانکی با تعداد متقاضیان نام برد که با حمایت جدی مسوولان استان و کشور می توان خواستار افزایش تسهیلات به تعاونی ها شد.

۵۵۳ طرح از ۸۳۷ طرح ارائه شده از سوی تعاونی های استان در سازمان مدیریت و برنامه ریزی به تصویب نهایی رسیده و ۱۴/۵ میلیارد تومان برای اجرای این طرح ها به تعاونی ها تسهیلات بانکی پرداخت شده است که با همت مردم در بخش تعاونی می توان برای خصوصی سازی مؤثر و کارآمدتر گام برداشت.

طرح ضربتی اشتغال

برای رفع مشکل بیکاری اداره کل استان کرمان با ایجاد یک محیط سالم و هدایت شغلی جویندگان کار و متقاضیان شغل و ایجاد رابطه صحیح بین کارگر و کارفرما فعالیت های چشم گیری داشته است.

از جمله کارهایی که در سطح استان صورت گرفته شرکت سرمایه گذاری توسعه استان و شهرک های صنعتی است که فعالیت خوبی در راستای بسط صنعت داشته اند از فعالیت های دیگر اداره کار ایجاد مجتمع آموزشی اشتغال و بازارچه های خوداشتغالی بوده که در فعالیت های هنری، تولیدی و خدماتی فعال است. از دیگر اقدام های این اداره طرح ضربتی اشتغال بود که در سال گذشته از طرف مسوولان کشور برای پر کردن شکاف قابل ملاحظه میان عملکرد دو اهداف برنامه سوم توسعه در زمینه اشتغال ارائه شد تا از طریق ایجاد محرک های لازم برای تقاضای بازار کار، زمینه اشتغال بخشی از بیکاران جویای کار را فراهم آورد.

در این طرح وام ۳۰ میلیون ریالی به بنگاه های تولیدی و خدماتی با بهره اندک اعطا می شود که شروع باز پرداخت آن با وقفه دو ساله آغاز می شود. همچنین پیش بینی شده که تعداد ۳۰۰ هزار نفر تا پایان ۱۳۸۱ مشغول به کار شوند.

طبق اعلام نظر مسوولان وزارت کار و امور اجتماعی استان برای اجرای طرح ضربتی اشتغال حدود ۹۹۹۰ نفر وام خود اشتغالی را دریافت کرده اند که از این تعداد،

سهمیه شهر کرمان ۲۱۶۹ نفر و سهمیه سایر شهرستان‌ها به ترتیب سیرجان ۷۶۸، رفسنجان ۶۳۹، زرنند ۱۱۵۱، جیرفت ۸۴۹، بوم ۱۰۱۵، کهنوج ۱۰۱۰ بافت ۶۹۶، بردسیر ۴۶۰، شهر بابک ۶۹۹ و راور ۴۶۰ نفر است.

از محل صندوق حمایت از فرصت‌های شغلی نیز وام خوداشتغالی پرداخت شد که ۱۲۱۶ نفر در ۱۳۸۱ از این صندوق وام دریافت کرده‌اند. همچنین تعداد مشاغلی که دستگاه‌های اجرایی در استان کرمان در ۱۳۸۱ ایجاد کرده‌اند تعداد ۳۱۸۲۸ نفر است. در این سال از طریق جایگزینی اتباع خارجی نیز تعداد ۴۲۷۶ نفر مشغول به کار شده‌اند. تاکنون در مورد طرح ضربتی اشتغال و نقاط ضعف و قوت آن بحث‌های زیادی صورت گرفته است. آن چه در این رابطه باید مدنظر قرار گیرد این است که آیا واقعاً طرح ضربتی اشتغال برای درمان معضل بیکاری در کوتاه مدت و بلندمدت کارایی لازم را داشته است. در این زمینه تجربه‌های کشورهای جهان نشان می‌دهد که بارانه مستقیم برای ایجاد شغل در میان بیشتر کشورهای جهان یا مورد استفاده قرار نمی‌گیرد و یا به طور محدود و کاملاً متفاوت با طرح ضربتی اشتغال به کار گرفته شده است. ایجاد شغل برای چندین هزار نفر در مناطق مختلف کشور و کاهش پیامدهای منفی اجتماعی بیکاری و آثار مثبت روانی روی افراد جامعه می‌تواند مطلوب‌ترین نتایج باشد که از اجرای طرح ضربتی اشتغال به دست می‌آید. اما واقعیت این است که تریدهای زیادی برای تحقق این نتایج وجود دارد. از جمله این تریدها نبود ساز و کار نظارتی مناسب برای جلوگیری از سوء استفاده‌های مختلف در مورد طرح اشتغال است و از طرف دیگر امکان ایجاد شغل‌های جدیدی که پایدار نباشد. برخی بر این عقیده‌اند که اعطای وام خود اشتغالی نه تنها هیچ اثر مثبتی روی رشد اقتصادی کشور نخواهد گذاشت بلکه باعث رشد تورم در کشور نیز خواهد شد. بنابراین طی یکی دو سال آینده باید منتظر آثار تورمی افزایش حجم نقدینگی بود. متولیان امور اقتصادی کشور در ۱۳۸۱ اعلام کردند که قصد دارند با انتشار اوراق مشارکت، حجم نقدینگی را کنترل کنند ولی با اجرای طرح ضربتی اشتغال سیاست کنترل حجم نقدینگی با مشکل مواجه شد. مشکلات فراوانی پیش روی ایجاد اشتغال که یکی از بزرگترین معضلات فعلی اقتصاد کشور است، وجود دارد که از مهمترین آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد:

در طول دهه‌های اخیر به دلیل وجود درآمدهای نفتی هرگاه مشکل بیکاری نمود پیدا کرده است با ساده‌نگری به این مسأله تنها مشکل را در نبود سرمایه برای جوانان بیکار دیده‌اند و معمولاً با پیش‌بینی ردیفی اعتباری به صورت وام در اختیار این افراد گذاشته‌اند. این مسأله باعث شده که مشکلات و تنگناهای اساسی اشتغال هرگز دیده نشود.

نبود ثبات اقتصادی باعث شده تا افق تصمیم‌گیری‌های اقتصادی روشن نباشد این مسأله موجب می‌شود که به رغم وجود نسبی منابع مالی سرمایه‌گذاری، جریان سرمایه‌ها به سوی فعالیت‌هایی کشیده شود که ماهیت تولیدی نداشته و در زمینه ایجاد اشتغال جایگاهی نداشته باشد.

نبود بازارهای مالی سهام مناسب موجب شده تا در بخش دولتی هر ساله به منظور تاهمین کسری بودجه از منابع بانک مرکزی استفاده شده و پایه پولی افزایش یابد. در صورتی که بازار سهام کارا و رقابتی وجود داشته باشد و بتوان از وجود شرکت‌های سرمایه‌گذاری و فروشندگان اوراق مشارکت به مردم استفاده کرد در این صورت بخش زیادی از وجوه سرگردان بخش خصوصی جذب فعالیت‌های مولد شده و از سوی دیگر می‌توان فشارهای ناشی از نقدینگی بالا و تورم را کاهش داد.

قوانین و مقررات کار فعلی به ویژه در مواردی که به امنیت شغلی مربوط می‌شود و انعطاف‌پذیری لازم در مقابل تغییرات ساختاری در اقتصاد برخوردار نیست و با توجه به هزینه نسبی استخدام نیروی کار، گرایش به سوی صنایع سرمایه‌بر، و جایگزینی سرمایه فیزیکی به جای کار مشاهده می‌شود. این موضوع کارفرمایان را با نوعی احتیاط در استخدام نیروی کار مواجه می‌سازد که در آن استخدام از نیروی کار خارجی را تقویت خواهد کرد. از این رو در شرایط محدودیت بازار کار برای ایجاد شغل و افزایش تقاضا موجب وارد شدن فشار

مضعف بر متقاضیان کار در سطح ملی و استانی خواهد شد. بر اساس آمار غیررسمی برآورد می‌شود که حدود ۱۴۰ هزار نفر مهاجر افغانی در استان سکونت دارند که حدود ۷۰ الی ۸۰ هزار شغل را اشتغال کرده‌اند که بر اساس قابلیت‌های موجود استان این رقم حتی بالاتر از توان استان در زمینه ایجاد اشتغال در کل حوزه‌های اقتصادی به مدت شش سال است که رقم بسیار بالایی است و در مورد رفع مشکل بیکاری استان نقش بسیار با اهمیتی دارد.

ورود کالاهای قاچاق و وجود فرهنگ مصرف کالاهای خارجی در بین مردم که سطح تولید و تقاضا برای کالاهای داخلی را محدود و کاهش می‌دهد. نبود حمایت جدی از متخصصان بدون سرمایه.

به کار نگرفتن افراد متخصص در واحدهای تولیدی و خدماتی مجریان طرح‌ها.

چند کاره بودن تعدادی از افراد شاغل در سطوح مختلف که مانع به کارگیری و اشتغال متقاضیان واجد شرایط می‌شود.

نبود فرهنگ مشارکت و سرمایه‌گذاری برای ایجاد واحدهای تولیدی.

کافی نبودن میزان سرمایه‌گذاری انجام شده در بخش‌های اقتصادی.

تناسب نداشتن مدرک تحصیلی یا شرایط واقعی دنیای کار.

راهکارهای پیشنهادی برای حل مشکل بیکاری عبارت‌اند از:

حل ریشه‌های مشکل بیکاری در گرو راه‌اندازی جریان اقتصاد در کل کشور و استان است. به طور کلی زمانی که سیاست‌های اشتغال و تولید همگون شده و ایجاد اشتغال در نهایت پاسخ‌گویی یکی از نیازهای منطقی جامعه است می‌توان گفت که چاره اساسی در حل مشکل بیکاری و ایجاد اشتغال اندیشیده شده است. استفاده کامل از ظرفیت‌های بیکار سرمایه در استان برای افزایش تولید و رشد اقتصادی استان.

تقویت بخش خصوصی و بخشودگی مالیاتی بخش خصوصی که موجب افزایش انگیزه‌های سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های تولیدی می‌شود.

استفاده از تجربه‌های سایر کشورهای توسعه یافته اخیر که با اعمال روش‌های ساده دستیابی به تسهیلات و راه‌اندازی واحدهای تولیدی را تسریع کرده متحول شده‌اند.

ایجاد روحیه و فرهنگ سازی برای مصرف کالاهای داخلی، ضمن تبلیغات و اقدام‌های مؤثر ضروری.

ایجاد روحیه و فرهنگ سازی در قشر جوانی کار به ویژه جوانان که فقط کار را در پشت میز نشینی ارزشمند می‌دانند.

ایجاد قوانین و مقررات لازم به منظور ایجاد تضمین‌های لازم برای تشویق سرمایه‌گذاران، برای سرمایه‌گذاری در طرح‌های تولیدی و خدماتی.

استفاده بهینه از منابع اعتباری استان برای تولید بالاتر و اشتغال بیشتر.

توسعه صنعت توریسم و بهره‌گیری مناسب از قابلیت‌های گردشگری استان.

حمایت از طرح‌های تولیدی تعاونی‌های تولیدی و توسعه فرهنگ تعاون در جامعه.

توسعه بخش کشاورزی متناسب با توان تولید.

ایجاد مراکز، مجتمع‌ها و شهرک‌های صنعتی و تولیدی.

امید است که با عنایت مسؤولان ذی‌ربط مشکلات فراوری اشتغال برطرف شود تا بتوانیم با استفاده بهینه از منابع مالی کشور و استان و جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی برای رسیدن به رشد اقتصادی و اشتغال زایی تلاش کنیم.

منابع

بررسی زمینه‌های شغلی بخش‌های عمده اقتصادی در برنامه سوم استان کرمان، کمیته هماهنگی اشتغال استان کرمان مرداد ۷۹
تحلیلی بر وضعیت بازار کار استان کرمان، سازمان مدیریت برنامه‌ریزی استان کرمان